

EUGEN RUGE

**HOTELLI
METROPOL**

suomentaneet Anne Mäkelä ja Veera Kaski

ATENA

Tämän teoksen suomentamiseen on saatu tukea Goethe-instituutilta.

Saksankielinen alkuteos *Metropol*

Copyright © 2019 by Rowolth Verlag GmbH, Hamburg

Aleksandr Puškinin runot sivuilla 301 ja 307 on suomentanut Ilpo Tiihonen.

Atena
Jyväskylä
atena.fi

ISBN 978-951-1-42405-5

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

Prologi

Venäjän valtion sosiaalipoliittisen historian arkisto on jyrkässä 20-luvun laatikkorakennus, kuin sarkofagi, joka rakennettiin suojaamaan surullisen kuuluisan Tšernobylin ydinvoimalan sulanutta reaktoria. Arkistoon keskelle Moskovaa on kuitenkin haudattu jotain vallan muuta kuin ydinjätettä, sillä siellä lepää luku Neuvostoliiton historiaa.

Rakennuksessa toimi aikoinaan Marxismi-leninismien instituutti. Marx, Engels ja Lenin komeilevat pronssireliefeinä sisäänkäynnin yllä saaden portaalin näyttämään suuremmalta. Varsinaiset ovet vaikuttavat sitä vastoin liian pieniltä.

Kolmesta ovesta totta kai vain yksi on auki: hiirenkolo, josta pujahdetaan sisään. Kävijä astuu ensin eteisaulaan, jonka suuruuden on kaiketi tarkoitus korostaa paikan merkitystä mutta joka tekee vaikutuksen ennen kaikkea tyhjyydellään. Suoraan edessä, tasanteella parin portaan jälkeen, on jälkikäteen muovista ja lasista rakennettu vartiokoju, jossa istuu poliisi. Portaita ennen kohoaa laatikkomainen metallinpaljastin (joka on parasta kiertää). Oikealta puolelta löytyy tilava narikka, jonka tiskin takana istuu sanaristikkoa ratkova nainen. Jää epäselväksi, vahtiiko hän vaatteita, jotka vierailijan on itse ripustettava naulakkoon.

Nainen osoittaa uudelle tulokkaalle puhelinta, joka nököttää narikan vieressä. Sitten hän syventyy taas ristikkoonsa.

Miksi puhelinta? Pitääkö nyt siis soittaa? Ja kenelle?

Puhelinpöydältä löytyy seitsennumeroinen moskovalainen puhelinnumero. Kun siihen soittaa, puhelimeen vastaa ääni, joka kuulostaa iäkkäältä naisihmiseltä. Ääni kysyy, onko soittajalla jo *propusk*, kulkulupa. Kun kysymykseen vastaa kieltävästi, ääni käskee vierailijaa vaivoin hillityllä kärsimättömyydellä antamaan merkin vartiokojussa istuvalle poliisille heti kun samainen ääni soittaa tuolle poliisille ja vaatii häntä laatimaan kulkuluvan. Ääni toistaa vielä moneen kertaan – ja vierailijan hidasjärkisyydestä jo selvästi närkästyneenä – että *luuria ei saa missään nimessä laskea*.

Kotvan kuluttua poliisi nostaa luurin vartiokojussa, ja vierailija kuulee, kun ääni pyytää poliisia kirjoittamaan soittajalle kulkuluvan.

Poliisi kääntyy katsomaan soittajan suuntaan, ja soittaja antaa poliisille ohjeiden mukaan merkin, sanotaan nyt vaikka kohottamalla kättä. Nyt puhelun saa katkaista ja vierailijalle laaditaan passin näyttämisen jälkeen *propusk*, jolla hän saa nousta hissillä viidennessä kerroksessa sijaitsevaan lukusaliin.

Siellä vierailijalle selviää, ettei ääni olekaan iäkkään naisen vaan se kuuluu kolmenkymmenen ja kuudenkymmenen välillä olevalle miehelle, joka – vaikka ollaan lukusalissa – jakelee lisää ohjeita yhä samalla läpätunkevalla ja ärtymyksen rajalle kiihtyvällä äänellä.

Ensin pitää täyttää kaksi kaavaketta, joissa kotiosoitteen ja puhelinnumeron lisäksi kysytään eritoten arkiston tutkimisen syytä, tarkoitusta ja aikaväliä. Sitten pitää, tietysti vevnäjäksi, kirjoittaa käsin hakemus, joka saa olla vapaamuotoinen mutta jolle kaiken varalta on annettu valmis malliteksti

suoraan kopioitavaksi. Henkilökohtaiset syyt on lisättävä tarvittaessa.

Kaavakkeiden täyttämisen jälkeen saa avaimen, jonka vastaanottaminen pitää allekirjoittaa. Avaimenperässä lukee numero siihen säilytyslokeroon, josta saa ottaa aineiston – joka on totta kai pitänyt tilata ennakolta. Jos tilaus on oikein onnistunut (esimerkiksi Saksasta käsin), silloin aineisto todella löytyy yhdestä puolipimeän huoneen monista panssaroituista lokeroista; itse huone vaikuttaa kellarilta, vaikka sijaitseekin viidennessä kerroksessa.

Huoneen avaamiseen tarvitaan tosin vielä oma avain, jonka voi nyt ottaa naiselta kuulostaneen miehen kirjoituspöydällä olevasta muovirasiasta. Lokero avautuu omalla avaimellaan ja sieltä otetaan tilatut asiakirjat. Huoneesta lähtiessä pitää varoa, ettei vahingossa lukitse sinne ketään. Sitten huoneen avain pannaan takaisin muovirasiaan ja lokeron avain ripustetaan kaikille avoinna olevaan avainnaulaan.

Arvokkaita asiakirjoja ei tietenkään saa noin vain valokuvata älypuhelimella tai skannata. Jos niistä tahtoo kopioita, pitää täyttää tilauslomake ja viedä asiakirjat kopioitavaksi. Kopiopaikassa arvioidaan asiakirjojen tarkastamisen jälkeen niiden sisältö ja hakemuksen kiireellisyys, minkä mukaan määräytyy kopioiden hinta. Sen saa tosin tietää vasta, kun hakee kopiot kahden kolmen kuukauden päästä. Silloin saa nimittäin lukusalissa käsittelynumeron, jonka kanssa voi mennä kirjanpito-osastolle. Sieltä saa kahtena kappaleena laskun, jonka kanssa pitää mennä pankkiin maksamaan lasku. Molempiin laskukopioihin pitää pyytää merkintä maksusta, ja antaa niistä toinen kirjanpitoon ja viedä toinen pankin ja kirjanpidon leimalla varustettuna lukusaliin, jossa saa allekirjoitusta vastaan pyytämänsä kopiot.

Tämä on tarina, jota sinä et kertonut. Veit sen mukanasasi hautaan. Olit varma, ettei se koskaan tulisi päivänvaloon. Ponnistelit koko elämäsi pitääksesi sen unohduksissa, pyyhkiäksesi sen omasta ja meidän mielestämme. Onnistuitkin melkein.

Pitkään aikaan en edes tiennyt, että olit ollut Venäjällä. Hämmästyin, kun kuulin sinun puhuvan toisen, venäläisen isoäitini kanssa venäjää. Tottahan minä tiesin, että puhut espanjaa. Joskus jopa väitit, että näit unia espanjaksi. Osasit myös englantia ja jonkin verran ranskaa. Mutta että osasit venäjää?

Sinä olit minun *meksikolainen isoäitini*. Sinun talvipuutarhassasi sisäsuihkulähde hyrisi hiljaa trooppisten kasvien keskellä. Siellä meidän oli tapana istua, ja sinä kerroit minulle Meksikosta, ratsastusretkistä viidakossa, ryöstöryityksistä ja rankkasateista, käärmeistä, skorpioneista ja haikaloista. Kerroit asteekeista ja heidän arvoituksellisesta, tuhoutuneesta maailmastaan.

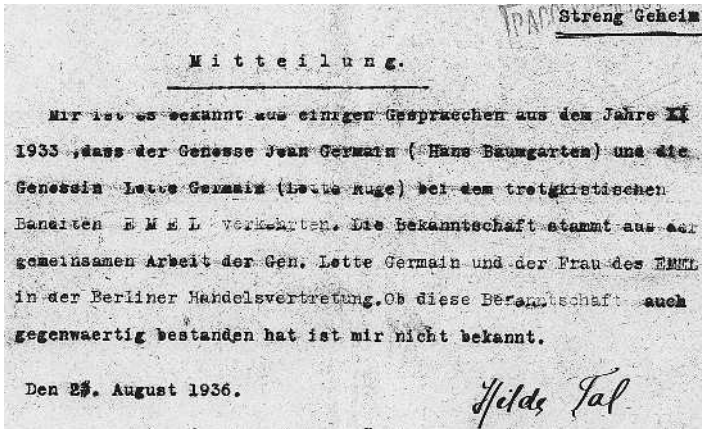
Etkä koskaan kertonut sanaakaan Neuvostoliitosta, jossa sinä, saksalainen kommunisti, sentään vietit neljä ja puoli vuotta natsien noustua valtaan.

Kirjoituspöydälläni odottaa kaksi paperipinkkaa. Yhteensä kaksisataaneljäkymmentäkuusi käsinumeroitua arkkia. Yläkulmassa merkintä, venäjäksi: *erittäin salainen*. Sen päälle on lyöty sininen leima: *kumottu*.

Kuvittelitko todella, että tämä kaikki olisi kadonnut iäksi?

Arvaa, mitä minä näen nyt. Opetit minulle tuon leikin.
Arvaa, mitä minä näen nyt. Minä näen:
sinun kaaderiasiakirjasi, Charlotte.

VIISI PÄIVÄÄ ELOKUUSSA

Erittäin salainen

Tiedonanto

Tiedossani on muutamien vuonna xx 1933 käytyjen keskustelujen pohjalta, että toveri Jean Germain ja toveri Lotte Germain olivat kanssakäymisissä trotskilaisrikollinen EMELIN kanssa. Tuttavuus on perua tov. Lotte Germainin ja EMELIN vaimon yhtäaikaisesta työskentelystä kauppaedustustossa Berliinissä. Tiedossani ei ole, onko tuttavuus jatkunut sen jälkeen.

2. elokuuta 1936

Hilde Tal

1.

Mustaakin mustempi meri

Charlotte

Charlotte Germaine, kuten hän itseään nykyisin nimittää, löytää elokuun 21. päivän vastaisena yönä vuonna 1936 *Deutsche Zentralzeitungista* siinä listattujen kuudentoista *trotskilais-zinovjeviläisen terrorikeskuksen rikosasiassa* syytetyn joukosta nimen M. Lurie.

Charlotte on sillä hetkellä Mustanmeren-risteilyllä höyrylaiva *Gruzijalla*, joka tosin vielä lepää tiukasti kiinni Batumin satamassa; se suuntaa merelle vasta seuraavana aamuna. Hän istuu varsin epämukavassa asennossa klaffipöydän ääressä ja pitelee lehteä kallellaan kohti pyöröikkunaa, josta lankeaa kylmän sinervä valo, jota voisi luulla kuunkajoksi; valo tulee kuitenkin satamalyhdystä.

Charlotte istuu yöpuvussa, valkoista puuvillaa.

Korviin kantautuu laivan moottorien kumu. Yläkoijalta kuuluu vinkuvaa kuorsausta. Kuorsaaja on Wilhelm. Hän käyttää peitenimeä Jean Germaine, mutta kaikki kutsuvat häntä Hansiksi, kaikki paitsi Charlotte, joka sanoo yhä Wilhelm. On vaikea nimittää Jean Germaineksi metallityöläistä, joka puhuu Anhaltin murretta.

Wilhelm on juonut vodkaa, liiankin kanssa. Kotimaalle, Stalinille! Siitä ei voi kukaan kieltäytyä, ei etenkään mies.

Tosin täysin kieltäytyä ei voinut Charlottekaan. Kaupunkierroksen jälkeen – 36 asteen helteessä – pidettiin vielä, miten sen sanoisi, *vastaanotto* piirisihteerin luona, mursuviiksisen georgialaisen, jonka ääni oli kuin veturilla: ohhoh, totta maar hän tietää, Kominternin viides kerros! Silmänisku. Malja teille, toverit! Ja toveri Stalinille!

Särpimeksi kurkkua, purjosipulia ja sylttyä.

Charlotte nukahti nopeasti, torkahti humalauneen, josta havahtui pian hereille. Hetken hän heittelehti makuusijallaan, toivoi taltuttavansa orastavan päänsäryn itsesuggestiolla. Kun sitten rakkokin alkoi painaa, hän ryhdistäytyi, pakkotti itsensä ylös ja lähti käymälään, joka sijaitsi ikävä kyllä käytävällä.

Hyttiin palattuaan hänen katseensa osui *Deutsche Zentralzeitungin*. Lehti lojui klaffipöydällä, ja valo lankesi siihen. Charlotte alkoi lukea. Aikoi lukea itsensä väyksiin.

Hän ei ollut vilkaissut yhtäkään lehteä moneen päivään. Matkoilla on niin helppo olla lukematta lehtiä, jopa puoluelehtiä on paperipulan takia Neuvostoliitossa niukasti. Niinpä Charlotte yllättyikin pääkirjoituksen sisällöstä niin, että arvelee ensin Batumin kirjastovirkailijan antaneen Wilhelmille arkistokappaleen. Kirjoituksessa nimittäin puhutaan rikosasiasta *Zinovjeviä ja muita* vastaan. Eikö Zinovjev ole istunut vankilassa jo kaksi vuotta? Mies, jonka kiharoilla keikkui korkea karvahattu. Koko joukon komein, kuten Charlotte aina ajatteli. Hän oli järkyttynyt, kun mies tuomittiin, sentään Leninin taistelutoveri, jonkin aikaa jopa Kominternin puheenjohtaja.

Uusimman numeron etusivulla lukee silti: *Oikeudenkäynti Zinovjeviä ja muita vastaan*. Ei mitään yölukemista, joten Charlotte kääntää sivua. Seuraavatkin sivut käsittelevät kuitenkin yhä samaa oikeudenkäyntiä. Syytekirjelmä on painet-

tu lehteen, lyhennettynä, mutta sitäkin riittää silti kaksi sivua. Charlotte jättää senkin lukematta, kääntää sivua – tai on kääntämässä sivua, kun hänen katseensa nauliutuu nimeen *M. Lurie*.

Charlotte tuntee miehen nimeltä M. Lurie.

Moissej Lurie. Tai oikeastaan miehen nimi on Alexander Emel. Tai tarkemmin sanottuna hänen nimensä on Moissej Lurie, mutta suurin osa ihmisistä tuntee hänet vain puolue-nimellä Alexander Emel. Mutta se, että samainen Alexander Emel voisi olla sama henkilö kuin M. Lurie, joka lehden mukaan on *ulkomailta lähetetty Trotskin agentti*, joka *johti yhtä aktiivisen saksalaisen fasistin* organisoimaa iskuryhmää, on täysin absurdi ajatus. Miten Alexander Emel, itsekin juutalainen, itsekin natsien vainoama, olisi muka *johtanut aktiivisen saksalaisen fasistin* organisoimaa iskuryhmää?

Charlotten sydän hakkaa niin lujaa, että se peittää muutamman lyönnin ajan Wilhelmin kuorsauksen. *Valmistelivat toimenpiteitä murhatakseen Stalinin, Molotovin, Vorošilovin...* Uskomatonta, mitä touhua. Charlotte tuntee miltei vihastuvansa. Miksi ihmeessä ne kaikki puoluepuhdistukset ja tarkastukset? Sitä on jatkunut jo kaksi kokonaista vuotta. Miten monta lomaketta! Miten monta elämäkertaa! Miten monta komiteaa! Kyllä Charlotte siihen suostuu. Mutta täytyyhän jossain vaiheessa onnistaakin...

Hän kääntää sivua, syytekirjelmän viimeiselle sivulle. Siinä on lueteltu vielä kerran syytetyt, kaikki kuusitoista, numeroituina, etu- ja isännimen sekä syntymäajan kera. Numero viisitoista: Lurie, Moissej Iljitš. Ja perässä suluissa lukee: *alias Emel, Alexander*.

Charlotte oli odottanut lomaa hartaasti. Hänen hermonsä ovat riekaleina. Ilmapiiri Piste kahdessa on käynyt sietä-

mättömäksi, niin pahaksi, että jopa Wilhelm on harkinnut anovansa eroa OMS:stä ja ryhtyvänään taas sorvariksi. Salaisen kuriirin tehtäviin häntä ei ole käytetty enää pitkään aikaan (tarkemmin sanottuna: ei sen jälkeen kun Charlotte sai hermoromahduksen Tukholmassa, mistä potee yhä lievää syyllisyyttä). Poliittisen kouluttajan pestistäkin ne potkivat Wilhelmin pellolle ja korvasivat sillä vaaleatukkaisella venäläisnaisella: Kruminalla, sillä kamalalla vehkeilijällä. Kaiken kukkuraksi Wilhelm siirrettiin syrjään varastovastaavan tehtävästä, koska hänellä ei ole, ja tämä pitää ikävä kyllä paikkansa, aavistustakaan radiotekniikasta. Nyt häntä ollaan siirtämässä Pisteeseen yksi. Siinä on jo liikaa kestämistä.

He ottivat kerralla koko vuosilomansa, kokonaisen kuukauden. He varasivat höyrylaivaristeilyn Batumista Jaltalle. Ja sen perään vielä kolme viikkoa poliittisten työntekijöiden ammattiliiton vierasmajassa Jaltalla. Charlotte ei ole vielä koskaan käynyt Mustallamerellä. Hän kuvittelee: Kolme viikkoa tekemättä mitään. Rantaa. Aaltojen kohinaa. Onkohan se todella musta, se meri? Charlotte ei osaa sanoa, toivooko vai pelkääkö sitä.

Sitten varoittamatta ilmoitettiin: Espanjan tilanteen takia koko OMS:ään tulee lomakielto. Ja Wilhelm alkoi todella toivoa, että heidät lähetetään Espanjaan, sisällissotaan. Ja Charlottekin ajatteli yhtäkkiä: Ehkä niin olisi parempi. Parempi kuin *tämä täällä*.

Ulkona satoi. Pesarat hakkasivat ikkunapeltiin. Odotettiin.

Ja sitten tapahtui ihme: Melnikov myönsi poikkeusluvan. Toivottavasti ei siksi, että oli ihastunut, Charlotte ajatteli. Totta kai häntä imartelea, että hänellä on ilmeisesti yhä tietty vaikutus miehiin – neljästäkymmenestäyhdestä ikävuodestaan huolimatta. Melkein neljästäkymmenestäkahdesta.

Mutta toisaalta: ihastuneet miehet ovat kamalia, tekevät kauheita asioita. Ikävä kyllä hän huomaa aina liian myöhään, että mies on ihastunut häneen. Aina vasta silloin, kun he tekevät kauheita asioita.

Matkaan lähdettiin elokuun 15. päivä. Kahden vuorokauden junamatka makuuvaunussa. Sataa vettä, tauotta... Levottomien vesinorojen raidoittama näkymä johonkin kammottavaan korpeen. Tämäkö muka on Kuban? Yksi Neuvostoliiton hedelmällisimpiä seutuja, sanotaan. Missä ovat lainehtivat viljavainiot? Missä uutuuttaan kiiltävät traktorit, joita näkee aina kollektivointijulisteissa? Ei Charlotte kysy mutta miettii.

Koska Gori sijaitsee matkan varrella, he päättävät käydä katsomassa Stalinin syntymäkotia. Charlotte ei enää muista, miten he päätyivät päätökseen, mutta itse asiassa on mahdollonta päättää mitään muutakaan. Luojan kiitos sade loppui. Tämä maa on aivan liian suuri, eihän joka paikassa sentään voi sataa.

He kompuroivat katuja pitkin. Charlotte on nähnyt kyliksi kuuluisien henkilöiden syntymäkoteja, hän kuvittelee taloa jonkin sortin muistotaulun kera: *Kansojen isä, maailmanvallankumouksen veturinkuljettaja*. Mutta sitten hän kokeekin yllätyksen: pikkuinen harmaa tönö, vinot portaat, kulunut ovi. Siinä kaikki.

Ja Jilly, yhtäkkiä kyöneleet silmissä, sanoo: Nyt minä ymmärrän, miksi he rakastavat häntä. Hän on yksi heistä.

Jill Greenwood, heidän matkaseuransa. Yhdeksäntoistavuotias, Pisteiden kaksi pirpana. Oikealta nimeltään Jean Hyman. Hänen elämäkertansa mahtuu kahteen lauseeseen: Ensinnäkin hän kävi Lontoon Stoke Newington Schoolia (ja kyllä, kaksi kuukautta Marx House Schoolia). Toiseksi hän aloitti neljä kuukautta sitten opinnot OMS:n radisti-

koulussa. Ja vielä kolmanneksi hän on valmis kuolemaan työväenluokan asian puolesta. Häntä tulisi surku, Charlotte ajattelee.

Sitten vielä henkilöjunalla Gorista Batumiin. Yhtäkkiä todellinen invaasio, kun vainuihin tunkee ihmisiä, kammottava, kummalta haiseva sakki kaftaaneissa ja nukkavieruissa parkkumipaidoissa ja kaikki jollain tapaa tärveltyjä, vammoilla: hampaattomia tai raajarikkoja, sormettomia, yksijalkaisia tai ihottuman ruhjomia. Toki Moskovassakin näkee näitä hahmoja. Heitä norukoilee rautatieasemilla tai seisoskelee loputtomissa jonoissa. Charlotte pitää parempana kiertää heidät kaukaa. Tuon ihmismateriaalin. Hän ei ole varma, onko ilmaus poliittisesti korrekti. Tästä ihmismateriaalista meidän täytyy rakentaa sosialismi. Kyllä vain, sen hän on lukenut joskus jostain.

Lopulta vielä se kamala iltapäivä Batumissa: Arkeologinen museo... uusi kirjasto... kasvitieteellinen puutarha ja sen kolmetuhatta trooppista puulajia... Hyväähän sillä tarkoitettiin. Aina tarkoitettiin hyvää. Myös sillä happamalla nautanlihasyltyllä, jota heidän piti ehdottomasti syödä. Charlotte miltei antoi ylen.

Sitten, vihdoinkin, he saivat vetäytyä hytteihinsä, Jilly yhdessä jonkun tuntemattoman venäläistytön kanssa. Charlotte oli vetäytynyt hyttiin Wilhelmin kanssa, joka nyt makaa yläpedillä ja kuorsaa, kun taas Charlotte, taiteltuaan lehden takaisin paikalleen, ryömi alapedille ja jähmettyi selälleen makaamaan.

Alexander Emelkö salaliittolainen?

Charlotte muistaa ensin miehen kädet: sirot, vaaleat, hyvin herkäät. Ne liikkuvat ilmassa, liikehtivät yhteen, muotoilevat puheenaiheen ikään kuin ilmaan. Mies puhuu Raamatusta. He kävelevät kanavan rantaa (minkä kanavan?). Ei,

kyseessä ei ole mikään vetoamus rakastaa itseä, Emel sanoo. Se on vain epätarkka käänös. Alkuperäisessä muinaiskreikan lauseessa, hän sanoo, ei lue *Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi*, vaan: *Rakasta lähimmäistäsi, hän on kaltaisesi*. Ällistyttävää. Mies on Saksan kommunistisen puolueen keskuskomitean agitprop-osaston varajohtaja. Hän on yhtä vanha kuin Charlotte, nyt vähän päälle neljäkymmenen, mutta vaikuttaa Charlotten mielestä vanhemmalta, jotenkin kypsemmältä. Hän väitteli tohtoriksi Vanhan testamentin Egyptikuvasta (*summa cum laude*, korkeimmin arvosanoin). Koulutus on aina kiehtonut Charlottea. Hän kun kokee itsensä kouluttamattomaksi. Hän on käynyt vain tyttökoulun, hänen tietonsa on epävarmaa itseoppineen tietämystä.

Nyt hän muistaa: Teltowin kanava... kevät 1933? Kaikkialla hennonvihreää. Pajunkissoja, poppelit havisevat. Viimeinen kevät Saksassa... Wilhelm ja Isa – herranen aika, Isa – kävelevät hyvän matkaa heidän edellään, sillä Emel seisahtuu aina puhuessaan. Charlotte ei ikipäivänä pystyisi puhumaan niin kepeästi ja ohimennen Egyptin historiasta, todellisista ja fiktiivisistä tapahtumista, metaforan ja vertauksen erosta. Hän on opetellut kieliä aloitettuaan työt Neuvostoliiton kauppaedustustossa Berliinissä. Hän osaa jo hyvin englantia ja kohtalaisesti venäjää. Mutta Emel hallitsee venäjän ja englannin lisäksi vielä ranskan, kreikan, heprean ja jopa jonkin verran aramean kieltä.

Vaikka eihän se, että mies on käynyt kouluja, todista vielä mitään. On olemassa korkeasti koulutettuja murhaajiaakin. Mutta että Alexander Emel? Niine Jeesus-käsineen.

Charlotte ei saa unta. Kuva Emelistä palaa hänen mieleensä alinomaa. Yhä uudelleen hän yrittää yhdistää tuon siiron miehen, tämän herkat kasvot, hennot kädet siihen, mitä lehdestä luki. Ei onnistu.

Hänen mieleensä juolahtaa, että Emel julkaisi vuosia siten artikkelin, jota arvosteltiin. Vai oliko kirjoituksia kaksi? Charlotte ei saa päähänsä kritiikin syytä. Artikkelista hän muistaa tuskin mitään, mutta muistaa kyllä, ettei voinut käsittää, mikä siinä oikein oli väärää. Vivahteita, pikkuseikkoja. Charlotte ei niihin aikoihin ollut kuulunut vielä kauaa puolueeseen. Jollain tapaa kyse oli Stalinin maatalouspolitiikasta. Mutta eikös Emel ollut puolustanut Stalinin maatalouspolitiikkaa? Oli miten oli. Poliittisesti erheellinen artikkeli ei ole mikään rikos. Ei mikään yritys murhata Stalin.

Toisinaan Emel osasi olla varsin röyhkeä. Silloin hän virnuili kuin koulupoika. Charlotte muistaa heidän viimeisen, sattumanvaraisen kohtaamisensa Moskovon kulttuuripuistossa. Ensimmäiset lämpimät päivät. Varhaisista kevät-kukista sommiteltu Stalin-potretti. Oi, *kukkaistaidetta*, sanoi Emel. Siinä se pilkahti, tuo koulupoikailme. Kuje silmäkulmassa. Charlotte näki heti, miten Wilhelm synkkeni. Tämä oli juuri kehunut kukkien koristamaa teosta, ja sitten Emel tärytti, että *kukkaistaidetta*.

Ja nyt – miksi vasta nyt? – Charlottelle muistuu mieleen, että Emel puhui virantoimituksesta, yliopistoprofessorin virastaan pidättämisestä. Mutta eikö Emel ollut sanonut, että kyseessä oli erehdys? Hänhän oli kuulemma kirjoittanut itse Dimitroville. Ja Charlotte oli vielä ajatellut: kappas vain, hän kirjoittaa kirjeen itse Dimitroville.

Se tapahtui joskus talvella. Sen täytyi olla jollain heidän käynneistään Emelien asunnolla. Ja sitten, tuon kulttuuripuiston kohtaamisen jälkeen, Wilhelm ilmoitti yhtäkkiä: *Parempi kun pysytään erossa Emelistä*. Totta kai Charlotte ajatteli Wilhelmin olevan näreissään kukkaistaiteen takia. Niin kuin olikin. Wilhelm oli useinkin näreissään Emelille. Mustasukkainen, syyttä suotta tietysti. Mutta kai Wilhelm

huomasi, että Charlotte ihaili Emeliä. Koetti vetää vertoja, ja aina kovin kohtelias Emel teki parhaansa, ettei antaisi Wilhelmin huomata ylivertaisuuttaan.

Sitten Emel oli vielä tarjonnut kierroksen niitä muotiin tulleita punaisia limonadeja. Ja laskenut leikkiä siitä, että kaikilla naisilla oli nykyisin siniset kengät. Oliko se piilokriittikkiä? Suunnitelmataloutta vastaan? Mutta toden totta, kun katsoi ympärilleen: yhtäkkiä kaikkialla sinisiä kenkiä ja valkoisia nilkkasukkia...

Kun Charlotte herää, hän on hytissä yksin. Wilhelm on ilmeisesti jo kylpyhuoneessa. Hyttiin paistaa aurinko. Laiva on irrotettu satamalaiturista, Charlotte tuntee, kun se kasvattaa määrätietoisesti nopeutta. Tuuli ujeltaa. Meri on sininen, syvänsininen. Sanomalehti lojuu koskemattomana klaffipöydällä. Charlotte avaa kaapin ja työntää lehden sinne. On kokeeksi olevinaan kuin ei tietäisi koko lehdestä. Laskee pienen matkalaukkunsa klaffipöydälle, kaivaa esiin pesuvälineensä. Ai lehti? Mikä ihmeen lehti?

Kun Charlotte palaa kylpyhuoneesta, Wilhelm on jo pukeutunut. Mies katsoo kuin lumoutuneena merelle. Charlotte pukee yllään valkoisen, pilkullisen kesämeikkonsa, ensimmäistä kertaa. Hän on haaveillut jo viikkoja kävelevänsä siinä mekossa Mustanmeren risteilyhöyrylaivan kannella. Hän panee huulipunaa. Myös huulipunaa hän säästi lomaa varten. Vielä jokin aika sitten hän oli pitänyt huulipunaa käyttöä turhamaisena, jopa epäkommunistisena, mutta vuosi sitten Stalin oli eräessä puheessaan sanonut pian kuuluisaksi tulleen lauseen: *Elämästä on tullut parempaa, elämästä on tullut iloisempaa!* Ja siitä lähtien Moskovaan on alkanut ilmaantua yhä enemmän valtiollisia muoti- ja kosmetiikka- liikkeitä. Yhä useampi moskovalaisnainen ehostaa kasvojaan

ja värjää hiuksiaan, ja jossain vaiheessa Charlottekin alkoi miettiä, juonsiko hänen kosmetiikkakielteisyytensä kenties hänen preussilais-protestanttisesta kasvatuksestaan ja olisiko siitä jo aika luopua.

Voilä! Charlotte pyörähtää ympäri. Wilhelm katsoo häntä silmät säteillen. Mies rakastaa häntä, palvoo häntä yhä. Toisinaan hänen on paha olla, sillä hän ei ole varma, rakastaako hän Wilhelmiä yhtä syvästi. Jaltalla, poliittisten työntekijöiden ammattiliiton lomamajalla, Charlotte tahtoo olla *hänelle hellä*, niin kuin hän asiaa nimittää. Hän aikoo sallia sen Wilhelmielle. Sen, mistä ei puhuta. Tietääköhän Wilhelm, että Alexander Emel on oikealta nimeltään Moissej Lurie? Ääneen Charlotte sanoo:

Mennään aamupalalle.

Laiva keinuu nyt kevyesti. Käytävät ovat loputtomia. Charlotte seuraa sokeasti Wilhelmiä läpi kansi- ja käytävälabyrintin, mutta totta kai he eksyvät. Lopulta heidän on pakko kysyä tietä, mikä tarkoittaa, että Charlotten on kysyttävä, koska Wilhelm ei ole kaikista kovista ponnisteluista huolimatta vielääkään oppinut kaikkien työtätekevien kotimaan kieltä. Wilhelm ei kerta kaikkiaan ole lahjakas kielissä.

He joutuvat odottamaan ravintolan edessä, vaikka sisällä on tyhjiä pöytiä. Sitten heidän pitää näyttää hyttiävain, al-lekirjoittaa. Valittavana on aamiainen numero yksi tai kaksi, ja lisäksi vielä ensimmäisen luokan aamiainen (lisämaksusta). He kumpikin valitsevat numeron kaksi, aamiainen *evro-pejskij*. Tummaa leipää ja sen kanssa makkaranpätkä, jossa on venäläismakkaroille tyypillinen hapahko maku (samalta maistuivat joskus bockwurstit Saksassa), sekä puolikypsä juustonpala, hajusta päätellen puoliksi lehmänmaidosta, puoliksi lampaanmaidosta.

Georgialaista, Wilhelm toteaa (Charlotte ei kääntänyt sanaa *evropejskij*).

Tuttuun tapaan kahvia on miltei mahdoton erottaa teestä. Wilhelm, joka niihin aikoihin kun OMS vielä lähetti heitä kuriirin tehtäviin, kehtasi kuitata eräässä Brysselin hienostohotellissa kolmen ruokalajin illallisen *apinanrehuksi*, näyttää ylen tyytyväiseltä.

Charlotte leikkii mukana. Charlotte leikkii lomailijaa. Harmi vain, kun Jilly ei ole vielä aamiaiskannella. Charlotte kaippaa yhtäkkiä hänen ilomielisyyttään, hilpeää höpötystään. Hetken leikki uhkaa takellella tyhjyyttään, jota Charlotte koettaa heti täyttää. Hän leikkii hyväntuulista.

Hän leikkii: Voi, että on ihanaa, kun istumme tässä vihdoin kahdestaan!

Hän leikkii aamiaista. Hän leikkii teen juontia.

Hän leikkii, katselenpa tässä merta.

Hän leikkii, katselenpa tässä merta ihastuksissani ja sanoo: kuvittelin meren aina mustaksi.

Höpsis, sanoo Wilhelm.

Aamiaisen jälkeen Wilhelm lähtee tutkimusretkelle tutustumaan laivaan. Charlotte hakee hytistä matkalle mukaan ottamansa kirjan: Tretjakovin *Tšeljuskinin*, joka kuvaa Jäämeren ahtojäihin haaksirikkoutuneen samannimisen laivan miehistön sankarillisia pelastustoimia. Draama alkoi kolme vuotta sitten; Charlotte oli juuri paennut Saksasta Neuvostoliittoon. Puolen vuoden ajan koko Neuvostoliitto seurasi miehistön matkaa, haaksirikkoo ja lopulta pelastamista, ja Charlotte muistaa vielä hyvin, miten kyyneleet valuivat hänen silmistään hänen kuunnellessaan radiolähetystä riemuvastaanotosta, joka järjestettiin pelastetuille ja pelastajille Moskovassa.

Charlotte asettuu yhdelle ulkokannen lepotuoleista, mutta tuuli osoittautuu yllättävän koleaksi, ja koska häntä ei

huvita lähteä taas kulkemaan pitkää matkaa pitkin käytäviä hakeakseen neuletakkinsa, hänelle ei jää muuta vaihtoehtoa kuin etsiä paikkaa sisältä. Ja silloin hänen eteensä tupsahtaa-kin Jilly! Ei ollut ehtinyt aamupalalle ja oli hakenut voileivän buffetista.

Jilly näyttää unenpöpperöiseltä, vielä lapsekkaamalta kuin muuten. Hänen poskensa rusottavat. Hän on niin nuori, että häntä voisi luulla Charlotten tyttäreksi, ihan jo hänen tyystin epäbrittiläisten tummien kiharoidensa takia. Ja toden totta Charlotte kuvittelee toisinaan tunnistavansa työssä itsensä, joskin on täysin epävarmaa, sulavatko Jillyn lähes vauvamaiset makkarat vielä ajan myötä vai paisuvatko entisestään. Lähemmin tarkasteltuna tytön mittasuhteetkaan eivät ole yhtä edulliset kuin Charlottella, mutta tyttö on nuori, pökerryttävän nuori; ja Charlotte on juuri tulossa ikään, jolloin ymmärtää, mitä nuoruus merkitsee: nimenomaan sitä aikaa, kun ei ymmärrä, mitä nuoruus merkitsee.

Charlotte viettää mielellään aikaa Jillyn seurassa, ei saa siitä kyllikseen. Hän on jo jopa miettinyt, voisivatko he muuttaa Jillyn kanssa yhteen niistä pikkuisista puutaloista Moskovan perukoilla, kun heidän aikansa Pisteessä kaksi tulisi päätökseen. Tulisivatko Kurt ja Werner mustasukkaisiksi? Ei Charlotte toki kuvitellut, että hänen poikansa haluaisivat asua hänen kanssaan nyt aikuisina. Voisivat he silti olla jälkikäteen mustasukkaisia.

Jo pelkästä vienosta vilkaisusta, jolla Jill tarkistaa onko Wilhelm lähettyvillä, Charlotte arvaa, että tyttö haluaa puhua hänen kanssaan. Charlottesta on tuntunut jo monta päivää, että Jillyllä on jotain sydämellään. Yleensä tällaisessa on kyse nuorta kommunistia askarruttavista pienistä epäilyistä: Miksi neuvostokanttiineissa jaetaan ruokaa »tuottavuuden» mukaan (eli että pomo saa enemmän lihaa ja leivon-

naisia kuin sihteeri)? Tai miksi laillinen raskaudenkeskeytys kiellettiin taas Neuvostoliitossa? Kielto tuli toden totta järkytyksenä myös Charlottelle; hän muistaa vielä, miten oli aikoinaan ylistänyt saavutusta Berliinin Neuköllnin kommunistinaisten ryhmässä.

Selviää, että tänään on kyse kuitenkin jostain ihan muusta, tarkemmin sanottuna jostakusta muusta, nimittäin Mülleristä eli oikeastaan Melnikovista, uudesta johtajasta OMS:ssä, vaikutusvaltaisessa tiedustelupalvelussa, jolle he työskentelevät. Jillyn väittämän mukaan mies on hakkaillut häntä jo joitakin viikkoja.

Siksikö Melnikov siis myönsi loman? Ajatus nousee ensimmäiseksi mieleen. Ei siksi että mies olisi ihastunut Charlotten, vaan koska mies on ihastunut Jill Greenwoodiin? Ja vaikka Charlotte ei todellakaan toivo joutuvansa tuon lommoposkisen, risupartaisen miehen kiintymyksenosoitusten kiusaamaksi, hän on silti hieman harmissaan. Hän esittää yllättyntä. Uskomatonta! Hän räväyttää silmät apposen auki, nojaa takakenoon, pudistelee päätään. Mutta hän on todella hämmästynyt: Melnikov? Mieshän on ainakin neljäkymmenenviiden! Naimisissa, kaksi lasta... Siinä asemassa!

Jill kumartuu Charlotten puoleen ja kuiskii yksityiskoh-
tia: Melnikov puhui joka kerta ollessaan Pisteellä kaksi Jillyn kanssa.

Entä muuta?

Melnikov hankki hänelle pääsylipun Komsomolin kongressiin.

Entä muuta?

Melnikov vannotti häntä lähettämään lomamatkalta postikortin.

Siinäkö kaikki?

Niin, siinä kaikki. Mutta kun se vain tuntuu niin...

Lapsi rakas! Charlotte on jälleen tutussa roolissaan. Tietäisitpä vain, mitä ihastuneet miehet todella tekevät!

Mutta Jill aloittaa taas alusta, se postikortti, nuorisokongressi... Charlotten keskittyminen herpaantuu. Jillyn vaahtoaminen alkaa käydä hänen hermoilleen, ja kyllä, häntä jopa vähän ärsyttää, kun tuo tyttö ihan tosissaan kuvittelee, että Melnikov olisi ihastunut tähän. Komsomolin kongressi!

Jilly, oletko sattunut huomaamaan, että olet Pisteiden kaksi nuorin? Kenet muun muka Melnikov lähettäisi nuorisokongressiin? Wilhelminkö?

Ja vasta kun Jilly puhkeaa helakkaan nauruun, Charlotte tajuaa, miten koominen koko asia on. Koominen ja surullinen yhtä aikaa. Se palauttaa hänen mieleensä, miten Wilhelm on vanhentunut, sillä vasta äskenhän mies oli vielä nuori, Jilly vain ei tiedä sitä. Vasta äsken Wilhelm oli vielä nuori punarintamataistelija nahkaisessa ajoasussa BMW R32:n satulassa. Ja yhtäkkiä Wilhelm on niin vanha, että ajatus hänestä nuorisokongressissa herättää hilpeyttä.

Charlottenkin täytyy nauraa. Jillin poskea pitkin valuu kyynel. Mutta sitten tyttö vilkaisee ovelle: Wilhelm tulee! Molemmat naiset ryhdistäytyvät.

Mutta kun Wilhelm tulee lähemmäs, kun hän seisoo suoraan heidän edessään pakenevine hiusrajoineen ja suurine korvineen, jotka ovat alkaneet näyttää vielä suuremmilta sen jälkeen kun tukka alkoi harveta, naiset purskahtavat taas nauruun, kuin koulutytöt. Yrittävät hillitä kikatustaan, mutta sehän se vasta paneekin nauramaan. Täytyypä sanoa Wilhemille, että leikkaa korvakarvansa, Charlotte ajattelee, sitten heidän katseensa kohtaavat, hänen ja Jillyn, ja he purskahtavat taas nauruun, ja hetkeksi Charlotte on unohtanut sen, minkä tahtoikin mieluiten unohtaa.

Wilhelm pudistaa päätään, odottaa kärsivällisesti, kunnes naiset ovat rauhoittuneet ja pyyhkineet kyyneleet silmäkulmistaan. Sitten hän odottaa vielä hetken ja kysyy:

Missähän minun sanomalehteni mahtaa olla?

Mikä lehti?

Kirjastovirkailijahan antoi minulle lehden.

Ai se lehti! Ei aavistustakaan. Josko jätit sen vahingossa johonkin?

En varmasti jättänyt, Wilhelm sanoo.

2.

Oikeudenkäyntipöytäkirja

Vasili Vasiljevitš

Vasili Vasiljevitš Ulrich, Sosialististen neuvostotasavaltojen liiton korkeimman oikeuden sotilaskollegion puheenjohtaja, käyttää kahden kuulustelun välissä syntynyttä hälinää hyväkseen höllentääkseen huomaamatta vyötään ja avatakseen univormuhousujensa ylimmän napin.

Niin, hän on liian lihava ja lihoo ikävä kyllä lihomistaan. Lehtikuvissa, joita hän on väkisinkin nähnyt itsestään jo jonkin aikaa, hän näyttää univormupukuiselta potaatilta. Hänen kasvonsa ovat kalebassin muotoiset, ja kahden sormen levyiset viikset, joita hän piti vielä muutama vuosi sitten rehvakkaina, näyttävät nenän alle eksyneeltä yöperhoselta. Uudet housut ovat käyneet heti liian piukoiksi. Vyö, joka hänellä on tapana vetää kireälle näyttääkseen seisoessa hoikemmalta, puristaa sisuskaluja hänen istuessaan. Hän kärsii ilmavaivoista, ellei jostain vakavammastakin. Juotuakin tulee enemmän kuin terveys sallii, mutta minkäs voit.

Vasili Vasiljevitš tekee liikaa töitä. Jo viikkojen, jo kuukausien ajan hän on rehkinyt tämän oikeusjutun valmistelujen parissa. Ei lomaa, ei kerrassaan mitään. Datšalla he ovat käyneet häthätää kaksi kertaa, vai jopa kolme? Ja siellä tuli tietysti heti kinaa: Annuška arvostaa valitettavan vähän hä-

nen harrastustaan – kaikkien perhostenkerääjien traaginen kohtalo.

Loman sijaan: yökausia kestäviä kokouksia. Aina uusia skenaarioita, aina uusia syytettyjä. Alkuun heitä piti olla kymmenen, sitten kolmetoista, nyt heitä on kuusitoista. Stalin vaati aina uusia muutoksia ja lisäyksiä. Vyšinski kirjoitti aina uuden ja taas uuden syytekirjelmän. Syytettyjen kanssa sovittiin jälleen heidän tunnustustensa uudesta versiosta: väsyneen ja keskittymisvaikeuksista kärsivän Zinovjevin kanssa; kovapäisen Smirnovin kanssa, joka sitkeästi neuvotteli joka yksityiskohdasta. Hauras kudelma tapaamisia ja toimituksia ja toimintakäsäkyä, Vasili Vasiljevitsš ei enää itsekään meinaa hahmottaa koko kuviota.

Harmi vain, että hänen täytyy johtaa oikeudenkäyntiä. Julkisesti! Stalinin keksintö sekin: julkinen oikeudenkäynti! Kuulustelupöytäkirjat julkaistaan päivittäin *Pravdassa*, kuvitella! Ja vaikka pöytäkirjat aina tarkistetaan (kuulustelujen päätyttyä, loputtomissa yökokouksissa), täytyy silti suurin piirtein pitää samassa sanamuodossa, koska onhan salissa kuuntelemassa kolmesataa henkeä, heidän joukossaan jopa ulkomaisia toimittajia – joista tosin vain harva ymmärtää venäjää.

Pahinta kuitenkin on, että hänellä, Vasili Vasiljevitsšilla, on tähän kaikkeen tuskin minkäänmoista sananvaltaa. Puhetta johtaa valtionsyyttäjä Vyšinski, itserakas ja ylimielinen ihminen, joka nauttii Stalinin täyttä luottamusta ja järjestelmällisesti teillaa Vasili Vasiljevitsšin vastaväitteet koko porukan edessä. Tämä on Vyšinskin oikeudenkäynti. Vasili Vasiljevitsš, vaikkakin tuomariston puheenjohtaja, esittää sivuosaa, mikä näkyy siinäkin, että hän istuu kirjaimellisesti sivussa. Eikö tuomariston puheenjohtajan pitäisi juridisen tavan mukaan istua keskellä, hän oli kysynyt Vyšinskiltä. Vyšinskin vastaus kuin isku palleaan: